

درآمدی بر آلودگی بصری در شهرها

چکیده

آلودگی بصری از جمله آلودگی های مهم در سطح شهرها می باشد که تا کنون کمتر بدان پرداخته شده و تبعات منفی آن چندان تبیین نشده است. اهمیت آلودگی بصری آن چنان می باشد که بعد از آلودگی هوا بدترین نوع آلودگی می باشد که بیشترین تأثیر منفی را بر بهداشت روان شهروندان به جا می گذارد و آثاری چون پریشانی ذهنی، کاهش تمرکز، اغتشاش روحی و روانی از جمله این تبعات می باشد. آلودگی بصری مسأله ی زیست محیطی و زیبا شناختی می باشد از انواع مظاهر آلودگی بصری می توان به بالکن خانه ها، تبلیغات محیطی و دیوار و حصار در شهر اشاره نمود. در این مقاله به روش توصیفی با استفاده از منابع کتابخانه ای به تبیین ابعاد آلودگی بصری در شهرها پرداخته شده است.

کلمات کلیدی: آلودگی بصری، شهر، آثار زیست محیطی، زیبا سازی شهری.

مقدمه:

به هر چیزی که به چشم انسان نازیبا بیاید آلودگی بصری **visual pollution** اطلاق می گردد. ریشه آلودگی بصری در تلاش انسان برای شهرت و نمایاندن خود و رساندن پیام به دیگران می باشد. از منابع آلودگی بصری می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ✓ رسانه های دائمی و موقت
- ✓ تلویزیون بزرگ شهری
- ✓ فرهنگ سازی ارگان ها
- ✓ پیام های عمومی
- ✓ پیام تبریک و تسلیت
- ✓ سردر فروشگاه ها
- ✓ دکه ها
- ✓ دیوارها
- ✓ تابلوهای راهنما
- ✓ اعلامیه ها

عوامل ایجاد کننده آلودگی بصری:

- ✓ جانمایی نا صحیح
- ✓ عدم رعایت اصول متن نویسی
- ✓ استفاده از تصاویر نازیبا
- ✓ طرح های گرافیکی ناکارآمد
- ✓ نبود نور مناسب

در تبیین آلودگی بصری ابتدا باید عناصر و فاکتور های زیبا شناختی شهر را شناخت چرا که با پرداختن به مظاهر و عناصر زیبایی شهر عملاً آلودگی بصری از بین می رود. ۳ عنصر اساسی در زیبایی شهر عبارتند از:

۱-رنگ ۲-فرم ۳-مواد

رنگ در شهر:

رنگ به عنوان مهمترین عنصر بصری نمودی فعال و مؤثر در منظر شهری دارد. اولین و مهمترین عنصر در سیمای شهر و خوانایی آن رنگ می باشد که در حکم نشانه و المان نقش اساسی در فضای شهری بر عهده دارد. هیچ عنصری مانند رنگ در ایجاد آلودگی بصری مؤثر نمی باشد. سیمای رنگ شهر را عوامل ذیل تشکیل می دهند.

- ✓ ساختمان ها
- ✓ باجه ها
- ✓ خودآرایی معابر
- ✓ فضای سبز
- ✓ تبلیغات محیطی
- ✓ ویتترین و تابلو مغازه ها
- ✓ ترکیب رنگ گیاهان
- ✓ علائم راهنمایی و رانندگی
- ✓ اتومبیل ها
- ✓ پوشش و آرایش شهروندان

رنگ در شهر دارای کارکرد ارگونومیکی می باشد. هر شهر باید دارای شناسنامه رنگی منحصر به خود باشد. هر رنگ به کار رفته در شهر و اجد پیام و بار معنایی خاصی می باشد. شرایط فرهنگی و بافت تاریخی هر منطقه از عوامل تعیین کننده رنگ می باشد. از کارکردهای مهم رنگ در شهرها ایجاد الگوی وحدت بخش در کالبد آن می باشد که بر کیفیت خوانایی شهر بطور چشمگیری می افزاید.

فرم در شهر:

از عوامل ایجاد کننده زیبایی شهر فرم و شکل ساختمانها و سازه های مختلف ، میادین و مبلمان شهری می باشد. بهترین فاکتور جهت نمایاندن هویت بومی و فرهنگی و تاریخی شهرها عنصر فرم می باشد. شکل شهر در کشورهای مختلف و همه شهرهای یک کشور با یکدیگر تفاوت دارد که ریشه در باورهای مذهبی، میراث فرهنگی و جهان بینی گوناگون ساکنین شهرها دارد.

مواد (جنس)

از فاکتورهای مهم و تأثیر گذار در زیبا سازی شهری مواد بکار رفته در المان ها و مبلمان شهری و سایر عناصر بصری شهر می باشد. در سیمای شهر از مواد مختلفی در ساختمان ها، دیوارها، میادین و... بهره گرفته می شود که بهره گیری از این مواد با توجه به فراوانی مواد و قابل دسترس بودن و هزینه آن متفاوت می باشد. در بکارگیری مواد در سطح شهر بایستی علاوه بر کیفیت، میزان دوام و مقاومت در برابر عوامل محیطی، به عنصر زیبا شناختی و همگونی مواد نیز توجه نمود.

زیبا سازی شهری urban beautification

به فرآیند توسعه ویژگی های بصری که در فضای شهر صورت می گیرد زیبا سازی شهری گفته می شود. اهمیت زیبا سازی شهر از تفکر شهر انسان مدار منشأ می گیرد که شهر را رویکردی انسان شناختی معلول زیست انسانها در محدوده جغرافیای مشخصی تعریف می کند. فلسفه زیباسازی شهری از قرن ۱۹ آغاز شده است اما در اندیشه های دانشمندان قدیمی نیز وجود داشته است برای نمونه می توان به این جمله سقراط اشاره نمود که هدف اصلی ایجاد شهر را تأمین نشاط و خوشبختی شهروندان می دانست. زیبا سازی بنابر تعریفی فرآیند آفرینش هنری و ارتقاء کیفیت زندگی در محیط شهری می باشد که مانع اغتشاشات و ایجاد آلودگی های بصری می گردد. امروزه با توجه به گسترش شهرهای شلوغ و پر تراکم از بخش زیبا سازی شهری به عنوان ابزار کنترل اجتماعی و ارتقاء کیفیت زندگی شهری نام برده می شود. زیبا سازی شهری دارای ۳ بخش کارکردی مجزا می باشد که عبارتند از:

۱. طراحی شهری
۲. طراحی محیط و نمای شهر
۳. مبلمان شهر

طراحی شهری:

طراحی شهری چهارچوب فضایی جهت زندگی در جامعه شهری می باشد. طراحی شهری شامل طراحی ساختمان، فضاها و چشم اندازها می باشد که به شکل دهی فیزیکی بافت شهری منجر می شود. طراحی شهری نظام بخشیدن به عناصر شهری (خیابان، ساختمان، سیستم ارتباطات، تجهیزات محل کار و محل سرگرمی) می باشد. طراحی شهر بخش مهم و اساسی در هویت بخشی به شهر و شهروندان می باشد هدف طراحی شهری تبدیل نیازهای فضایی- رفتاری مردم به فضای کالبدی می باشد. به عبارتی دیگر هدف طراحی شهری شکل دهی کالبدی به توسعه شهری در ارتباط با نیازهای مختلف اجتماعی و خواست شهروندان می باشد. از عوامل مؤثر بر طراحی شهر می توان به معیارهای فرهنگی، سلیق شخصی و المان ها و شاخصهای بومی- محلی، امکانات و سطح رفاه عمومی اشاره نمود. طراحی شهری باید با مسائل و واقعیتهای جامعه مرتبط و در ارتباط تنگاتنگ باشد. از جمله مسائلی که در طراحی شهری باید به آن بطور جدی و همه جانبه توجه نمود: مسائل زیست محیطی نظیر آلودگی هوا، کاهش مصرف سوختهای فسیلی، بالا بردن ایمنی و امنیت شهری، بسط ارتباطات اجتماعی و تبلور ارزش های مقبول جامعه می باشند.

نمای شهری:

نما در فرهنگ لغت دهخدا به صورت ظاهری هر چیز که در معرض دید باشد اطلاق گردیده است. نمای شهر نمایانگر موقعیت فرهنگی و سطح تمدن ساکنان و سازندگان آن می باشد. نما ها وسیله مؤثر زبان شهر و بهترین وسیله ارتباطات اجتماعی در شهر هستند. از عوامل اساسی ایجاد همگونی در شهر که به خوانایی شهر کمک شایانی می نماید نمای شهر می باشد که عمدتاً در نمای ساختمان و بالکن ها، دیوار و حصار، میادین جلوه می نماید. نماها نقش آموزشی در ارتباط با سطح آگاهی شهروندان به خصوص کودکان بر عهده دارند. نماد از جمله اصلی ترین بخش های نمای شهر را تشکیل می دهد. شهرهای امروزی دچار فقر نمادی شده اند، بطوریکه نماد شهرهای انفجاری کنونی را حرص و طمع انسانها تشکیل می دهد که در قطعه زمین کوچک، بنایی با تراکم طبقات بالا ساخته شده و یا حجم عظیم ماشین ها در بزرگراههایی که قلب محلات مسکونی را در برده اند. برای بازیابی نماد گرایی شهرها باید نمادهای گذشته را شناخت و در حفظ و اعتلای آنها کوشش نمود تا نمادهای پر ارزش و معنی داری در شهرها پدید آیند.

مبلمان شهری:

به عناصر سازنده فضاهای شهری که کمیت، کیفیت، زیبایی، دوام و محل استقرار آنها نقش بسزایی در ایجاد شهری سالم و زیبا دارند مبلمان شهری گفته می شود. از نواع مبلمان شهری می توان به مبلمان خیابانی، مبلمان پارکی، مبلمان تبلیغاتی اشاره نمود. وجه تمایز و اولین عنصر در شناخت شهرها مبلمان شهری آن می باشد که نقاط عطف بصری شهرها را تشکیل می دهند. بیشترین سطح تأثیر گذاری و نقش شهرداری ها در امر طراحی شهری و هویت بخشی به آن در ایجاد مبلمان شهری ظهور و بروز می نماید. در گذشته مبلمان شهری امری لوکس گرایانه و فانتزی بوده اما امروزه از مبلمان شهری به عنوان یکی از عوامل اساسی ایجاد شهر خلاق، شهر سالم و شهر شاد نام برده می شود.

نتیجه:

آلودگی بصری دارای دامنه تأثیر گذاری و حوزه عملکردی وسیع و پر دامنه ای در شهرها می باشد که در ایجاد آن علاوه بر مدیریت یکپارچه شهری، عموم ساکنان نقش دارند در پرداختن به آلودگی بصری باید به تمامی جوانب آن پرداخت. موضوعاتی مانند روان شناسی رنگ، طراحی شهر، سیمای شهر، مبلمان شهری و تمامی عناصر و مؤلفه هایی که به نوعی با جنبش و پارادایم زیبا سازی شهری در ارتباط می باشند در این مقوله جای می گیرند. با پرداختن به زیبا سازی شهری و ایجاد همگونی و خوانایی شهر از میزان آلودگی بصری کاسته و در نتیجه آرامش بصری در شهر حکمفرما می شود.

منابع:

- ۱- بحرینی، حسین، فرآیند طراحی شهری، دانشگاه تهران، ۸۹.
- ۲- پاکزاد، جهان‌شاه، راهنمای طراحی فضای شهری ایران، ۹۱.
- ۳- لینچ، کوین، سیمای شهری، ۹۰.
- ۴- کالن، گوردون، گزیده منظر شهری، ۸۷، دانشگاه تهران.
- ۵- غفاری گیلانده، عطا، نقش مبلمان و سیمای بصری شهر، اولین همایش منطقه ای معماری و شهرسازی، ۹۱.
- ۶- www.zistboom.com

نویسنده : حمید خانلرتبار